

Соња НЕНЕЗИЋ*

О ЈЕДНОЈ ВРСТИ КВАЛИФИКАТИВНОГ ГЕНИТИВА БЕЗ ПРЕДЛОГА И ОБАВЕЗНОГ ДЕТЕРМИНАТОРА

Апстракт: Садржај овог рада чини синтаксичко-семантичка анализа конструкција с генитивом који има еквативно значење, тј. значење једнакости и компарације.

Кључне ријечи: квалификативни генитив, еквативни генитив, посесор, посесор-квалификатор, посесум, обавезни детерминатор

1.0. У овом раду бавићемо се једном врстом генитива која се у Синтакси савременога српског језика Предрага Пипера и групе аутора штуро обрађује под називом еквативни¹, дефинише као „генитив којим се квалификује именички појам у синтагми преко изједначавања с појмом познате квалификације” а егземплификује трима синтагмама: *Осмех Мона Лизе. Ход балерине. Ударац боксера*. Сви наведени примјери интерпретирају се појединачно: *осмех Мона Лизе* као *осмех једнак Мона Лизином*; *ход балерине* – *ход једнак балеринином*; *ударац боксера* – *ударац једнак ударцу какав има боксер* (Пипер и др. 2005: 161–162). Питање које нам се неизбјежно намеће јесте да ли се дата дефиниција и интерпретација еквативног генитива може заснивати на примјерима његових синтагми, без ширег контекста, када се зна да је квалификативност семантичка категорија која је неријетко повезана са другим семантичким категоријама, а најчешће са категоријом посесивности, из које се и развија. Наиме, појам у генитиву најприје се може схватити као неодређе-

---

* Доцент на Филозофском факултету у Никшићу

¹ У дијелу у ком се говори о еквативности као семантичкој категорији, еквативни генитив се не помиње међу средствима њеног изражавања (Пипер и др. 2005: 851).

ни субјекат посесије (генеричка употреба назива посесора), као у примјеру: *Ударац боксера мора бити јак*, гдје се, уз посесију наравно, изражава и квалификативност, али не и еквативност, односно „значање компарације и једнакости” (Симеон 1969: 295). Поред тога, овако издвојене синтагме могу се узети као чисто посесивне (са одређеним субјектом посесије), с обзиром на генитивизацију, односно све ширу употребу посесивног генитива на рачун посесивног придјева, нпр.: *Није могао избјећи ударац боксера*. Тек у примјеру типа: *Он има ударац боксера*, имамо еквативни генитив јер се генитивна синтагма може парафразирати помоћу поредбених конструкција *као* + Н, *попут* + Г и сл. Према томе, у идентификацији и интерпретацији синтагме с еквативним генитивом кључну улогу има контекст².

1.1. Овај тип квалификативног генитива несумњиво је новијег датума чим је релативно касно евидентиран у српскохрватском језику. Наиме, инспирисана студијом Т. А. Тулине, која га је регистровала у руском језику, Милка Ивић му је прва посветила пажњу почетком седамдесетих година прошлог вијека, једним обимом невеликим радом, од три и по странице, објављеним у Минхену у меморијалном зборнику посвећеном Алојзију Шмаусу (1971: 305–308). Врло тешко смо дошли до њега, и то на самом крају истраживања, кад смо увидјели да су нам се неки од закључака до којих смо сами дошли поклопили са већ објављеним закључцима поменути лингвисткиње. Међутим, будући да своје истраживање заснивамо на неупоредиво обимнијој и разноврснијој грађи, прикупљеној на Интернету са најразличитијих црногорских, српских, хрватских и босанских сајтова, из различитих домена употребе језика (дневне новине, часописи, књижевни поетски и прозни текстови, форуми, блогови итд.), сасвим је очекивано да наша анализа нешто шире освјетли ову врсту генитива.

2.0. У централној позицији синтагме са еквативним генитивом, у функцији њеног управног члана, налази се именички појам који је детерминисан и представља посесум, док је у зависној позицији, у генитиву јединине, појам помоћу ког се врши детерминисање, односно појам

² И ауторке *Граматики српскохрватског језика за странце*, Павица Мразовић и Зора Вукадиновић, у оквиру квалификативног генитива, овој врсти, коју посебно не именују, посвећују свега неколика ретка и посматрају је само у синтагми а не и у ширем контексту, па је самим тим не сагледавају у потпуности. Међутим, своје примјере, такође три, дају у ширим конструкцијама: *Она има корак балерине. Тај дечко има руку боксера. Та жена има осмех Мона Лизе* (1990: 301).

с денотативним значењем³, који је генерички, уопштени посесор и квалификатор управног појма као „репрезентант одређеног физичког или карактерног типа” (Ивић 1971: 306). На то указује и семантички еквивалент – релативна реченица атрибутског карактера, са посесивно-квалификативним значењем: уп. *ударац боксера* [← *ударац какав има боксер*]. Наравно, посесивност је овдје у другом плану у односу на квалификативност, јавља се као пратећа семантичка категорија. Међутим, како је то и М. Ивић примијетила (1971: 306), за остваривање еквативног генитива, осим ова два појма, неопходан је и трећи – персонализовани, одређени посесор, односно појам с референцијалним значењем⁴, изван синтагме с еквативним генитивом, чиме се открива важност контекста, односно конструкције шире од еквативне синтагме. Посесум је, у ствари, заједнички елемент између правог посесора и посесора-квалификатора. Још шири контекст је неопходан да би се утврдило да ли се одређени посесор и посесор-квалификатор поклапају. Наиме, примјер типа: *Он има држање ратника*, може да се тумачи двојачко: *Он није ратник али има држање ратника* и *Он је ратник и има држање ратника*. У нашем корпусу друга варијанта је доста ријетка.

2.1.1. Синтагме са еквативним генитивом претежно имају значење неутуђиве, иманентне посесивности. Велики број примјера отпада на тзв. соматску посесију, тј. неутуђиву посесију између интегралног дијела, дијела тијела и цјелине (Пипер и др. 2005: 680). При том је посесор-квалификатор најчешће са значењем људског бића а рјеђе са значењем натприродног бића или животиње. Одређени посесор увијек је, у овом дијелу наше грађе, људско биће, и то углавном женско, при чему је и посесор-квалификатор најчешће женског пола. Наводимо примјере:

Има *очи девојчице* (<http://unajedina.blog.rs>); *Леденим очима пантерице!* / Ти си гледала сред масе гнусне (vojvodinacafe.rs/forum); *Лице девојчице, косу тришавице,* / кад удене у капе-лино (www.diogenplus.weebly.com); која има *косу црнкиње а лице белкиње* (poezin.net); *Девојке иду улицом, видиш лице светице*, али и голи пупак. (www.stil-magazin.com/clanak); да моје лице је *лице девојчице* (www.ana.rs/forum); а онај други што ... има *лице дечака* (blogoye.org/opicena); *Твој на-*

³ „Средишње значење неког језичног облика које се посматра као низ објеката на које се тај облик може односити” (Траск 2005: 48).

⁴ Референцијом се назива „однос између језичног израза и предмета на који упућује у стварном или замишљеном свијету” (Траск 2005: 302).

чин госпође и *образи сељанке*, простакушо и племкињо моја (peroznаница.blogspot.ba); Имам дуге прсте, праве *прсте пијанисте*, никад нисам свирала (blic.rs/forum); Има *тело сирене* (www.svet.rs.clanak); Одмарала је *тијело сирене* на јахти код пријатеља (www.svetplus.com/magazinarhiva); Млада бринета има *тијело божице* (www.24sata.hr/sexy); небитно је да ли имате *тело богиње* или *попадије* (soko-zabava.info); Неретуширана Мадона има *руке старице* (gloria.com.hr)...

2.1.2. У новије вријеме у штампи налазимо и веома занимљиве примјере типа:

Већина девојака жели да има *тело Цесике Бил, усне Анђелине Цоли и светао тен Кејт Винслет*. (dernek.ba/blog); Најтраженији нос је *онај Кетрин Хејгл* која глуми у серији „Увод у анатомију”, *образи британске глумице Кире Најтли и кожа Парис Хилтон*. (naslovi.net); Кад је реч о мушкарцима, највише се тражи нос *Леонарда ди Каприја, тело фудбалера Дејвида Бекама, плаве очи Данијела Крејга, вилица Џорџа Клунија и усне Мета Дејмона*. (novosti.rs/vesti/spektakl)...

Овдје се такође ради о еквативном генитиву, само што је за разлику од свих осталих примјера који се доносе у овом раду посесор-квалификатор конкретно лице, с именом и презименом (не биљежимо примјере само с именом или само с презименом), лице које се одликује репрезентативним, идеалним дијелом тијела, док је потенцијални посесор изван еквативне синтагме (потенцијални јер не посједује већ жели да посједује) у нашим примјерима дат као неодређен (уп. *већина девојака, кад је ријеч о мушкарцима* итд.), мада може бити и одређен (уп. *Она жели усне Анђелине Цоли*).

2.2. Посебно издвајамо један број примјера са посесором-квалификатором у значењу животиње, рјеђе људског или натприродног бића, и објектом посесије који представља његов унутрашњи физички орган као интегрални дио, али са пренесеним значењем, значењем адекватне особине. Посесор изван синтагме у таквим примјерима увијек је људско биће:

Шта ја, са *мозгом пилета*, теби са *мозгом вола* могу да објасним? (www.forum.hr/showthread); С друге стране ме-

гломанка је са *мозгом кокошке* (seca-online.com/forum); са *мозгом амеле* (svet.rs/clanak); Моја је сиктава, а има и *језик змије* (konkursiregiona.net); Имала је ... *срце мајке* (verbum.hr/knjige); Она има *срце зеца* (www.youtube.com); *Срце лава* (www.novakdjokovic)...

Посесум са значењем унутрашњег дијела тијела у основном значењу биљежимо само у једном примјеру: ... у доби од 95 г. има *артерије двадесетогодишњака* (sirovahrana.com/forum).

2.3. Бројну групу чине примјери у којима су оба посесора, и одређени и неодређени, из категорије живо, и скоро увијек људско биће, док је посесум његово инхерентно физичко својство или функција:

још има *фигуру Амазонке* (cgvijesti.net); Рут има *фигуру балерине* (zdravlje.krstarica.com/ishrana); има *фигуру двадесетогодишњакиње* (zadovoljna.hr/clanak); Мишел Обама има *стас манекенке* (satplus.com/archive); Има *осмех девојчице* (http://unajedina.blog.rs); Харизматичној уметници, са *осмехом девојчице*, не недостаје радног елана (žena.blic.rs/zdravlje); Девојка са *осмехом девојчице* завела је... (www.srbijanet.rs/zvezde); широко се осмехнула *осмехом девојчице* (prozaonline.com); Мене као жене која носи *осмјех шипарице* на лицу (mycity.rs/Blog); Има *осмех дечака* (unajedina.blog.rs); а све време је имао блажени *осмех детета* (nacionalnaklasa.com/forum); када чујем твој *глас славуја*, *глас анђела* (blogger.ba/komentari); жена има *глас анђела* (dnevnik.hr/showbizz); твој *поглед дјетета* ме није препознао (dernek.ba/blog); Ти увек имаш/ осмех за мене/ и несташан *поглед дечака*... (sanjarenja56.blog.rs); *Погледом дјечака* ја те гледам кад си соло. (blog.hr/print/id); Њена фигура и *покрет балерине* не изазивају дивљење само кад је на сцени... (forum.krstarica.com); Има *њух полицајца*. (agatha-christie.net); Његов симпатичан *ход медведа* (milenci.com.mk/forum); Рекли су јој да има *кондицију спортисте* (biljeizdravlje.rs/code)...

2.4. Посесум са значењем иманентне физичке особине може се приписати и неживом појму са именом у генитиву док одређени посесор може бити и живе и неживе природе:

да се *брзином млажњака* устреми ка земљи (glas-javnosti.rs/arhiva); И како минути лете *брзином млажњака* (amac.hrvati-amac.com); Ништа није тако узбудљиво као возња на аутопуту *брзином ракете* (glassrpske.com/vijesti); и онда смо поново *брзином светлости* на климавој гуми дошли кући (putovanja.info/forum); Патрокло се *брзином муње* бацио на Тројанце (gradnis.net/knjizevnost); Тада Анђели узимају душу *брзином муње* (scribd.com/doc); и изгубио се *брзином вјетра* (dropbike.com/forum); а твоја кожа има *мирис наранџе* (tekstovi.net); Фанта ми има *мирис нафте* (preporod.com/forum); Млечни пут има *укус малина?* (srbijanet.rs/zabava); Вино које има *укус јабуке* (vinarija.rs/pretrazivanje); Кавијар има *укус ораха* (stil-magazin.com/clanak); Ако јабука оксидира, вино има *боју рђе* (sveovinu.com); Цвет би требало да има *боју меса* (poljainfo.com/arhive)...

2.5. Посебно се издваја група примјера са детерминисаним појмом који представља неко својство, рецимо карактер, нарав, понашање, држање и сл., које упућује на психолошку страну људског бића. Одређени посесор је увијек људско биће а најчешће и посесор-квалификатор, мада може бити и појам са значењем животиње:

Он има *карактер побједника* и неоспоран таленат (kosarka.org); Он има *карактер ратника* (vecernji.hr); Показује свој плен са *поносом ратника* (iza-ogledala.com); Терка од тридесет и кусур са *манирима уличарке* (plusonline.rs/farma); За себе могу рећи да сам... скромна жена с *манирима даме* (www.ljubavni-sastanak.com); има *нарав мачета* (fds.rs/opisirasa); Анђелина Доли има *нарав кобре*. (mojnet.com/korisnik); Очигледно се препуцавам са неким који има *интелигенцију основца* (sport.blic.rs); Она има *интелигенцију генија* (forum.burek.com); Није онда чудо што је овако спонтанна и невина, с *држањем Богородице*, проглашена краљицом хрватске естраде... (www.slobodnadalmacija.hr/Spektakli); Својим *држањем краљице* у самом почетку је одбијала било какву везу са обичним смртницима (rancevo.com/attitude/ona.htm); Она, са *речником и понашањем уличарке*, он као тотални ретард... и *речник кочијаша* (farma-srbija.com); са ... *понашањем уличарке* (svet.rs/clanak)...

2.6. Посесор-квалификатор са значењем животиње углавном детерминише неку карактерну или какву другу унутрашњу особину. Таква детерминација често се заснива на устаљеним поређењима (уп. *лукав као лисица, плашљив као зец* итд.). И у овом случају персонализовани посесор је људско биће:

Она је људима подарила живот и то *снагу лава, лукавост лисице, сујету пауна и плашљивост зеца* (www.gdestinacija.com); ... могла је само она која у себи има *лукавост лисице, спретност мачке* и ... (www.online.vni-graz.at); Прије брака жена показује *њежност голубице, у браку мудрост змије*, а током раставе *лукавост лисице* (www.gagisa.de/raja); ... у Турској војсковођа није могао постати онај који није имао *срчаност пијетла, чедност кокоши, храброст лава, насртљивост вепра, лукавост лисице, устрајност пса, будност ждрала, опрезност гаврана и борбеност вука*. (matica.hr/Vijenac); гледајући њену *крхкост кошуће* (scribd.com/doc)...

3.0. Припадност посесору изван синтагме са еквативним генитивом обиљежава се, прије свега, лексички и морфолошки.

3.1. Лексички се то најчешће остварује преко глагола *имати*, у тзв. хабео-реченицама, нпр.: *Са шеснаест година имала је тијело жене а душу дјевојчице* (modersmal.skolverket.se/bosniska) итд. Док М. Ивић истиче само овај глагол у наведеној функцији (1971: 307), у нашем корпусу се срећу и други глаголи са значењем које је у вези с припадањем: *посједовати: јер је то лице ... истовремено поседовало и наивност детета* (gospodarbgd.mojblog.rs); *даривати: док је Петар Радовановић Просјаку даривао наивност детета, невиност анђела* (glas-javnosti.rs/arhiva); *подарити: Зато својим појавом подарите мушкарцима једно другачије лето, а себи удобност и грациозност балерине* (forum.burek.com), *попримити: осећам како ми очи попримају поглед детета које је ухваћено у крађи коцке шећера* (forum.krstarica.com); *дати: Ово оздрављење дало ми је душу дјетета, поглед дјетета* (obracenje.ning.com)... Еквативни генитив се може наћи и у реченици са глаголом *немати* или неким сличним глаголом којим се посесија одриче: *Таква углавном нема ни другачке ноге ни бујну плаву косу ни тело богиње* (mysity.rs/Ljubav); *Нема тијело манекенке, али дјелује женствено* (forum2.orbis.hr); *Не краси их ни мудрост сове, ни лукавост лисице, ни дуговечност слона или корњаче* (www.zoki.com/entry.php)...

3.2. Морфолошки се припадање одређеном појму у конструкцијама с еквативним генитивом обиљежава посесивним замјеницама: нпр.: *На овој слици до изражаја долази моја окретност тигра, снага змаја и лукавост лисице* (forum.b92.net); *твој поглед дјетета ме није препознао* (dernek.ba/blog); *гледајући њену крхкост кошуће* (scribd.com/doc)... М. Ивић истиче и посесивне придјеве у овој улози (1971: 307), међутим, у нашем корпусу не налазимо примјере такве њихове употребе. Тамо гдје имамо присвојни придјев, немамо еквативни генитив већ њему одговарајући описни придјев као у примјеру: *Стадионом је почео да одјекује онај свима добро познат Тошетов анђеоски глас* (farmaceuti.com/forum).

3.3. Ова врста припадности не изражава се синтаксичким средствима односно падежним конструкцијама којима је примарно посесивно значење (посесивни генитив, посесивни датив и сл.). Међутим, конструкције еквативног генитива са различитим падежима показују да, и онда кад није исказана посебним језичким средствима, „информација о посесивном односу редовно постоји на нивоу дубинске структуре” (Ивић 1971: 307). У том смислу М. Ивић је у већ поменутом раду издвојила само инструментал оруђник (1971: 307), а у нашем језичком материјалу у таквим конструкцијама осим инструментала без предлога, као у примјеру: *Волио сам наивношћу дјетета, страшћу љубавника, стрљивошћу стоика* (www.index.hr/forum), срећу се још: номинатив: *Очи ланета, осмех дечака, глас славуја, душа анђела – Тоше Проески!* (ana.co.rs/forum); инструментал с предлогом *с(а)*: *Живот Габора, средовјечног мушкарца с понашањем и наивношћу дјетета, преокренут је наглавачке* (mojtv.hr/film); акузатив с предлогом *уз: и све то уз осмех дјетета* (rts.rs/page/sport).

4. За разлику од већине семантичких типова квалификативног генитива у функцији адноминалне детерминације, еквативни генитив се реализује као слободан падеж, није блокиран ни обавезним детерминатором ни предлогом. Међутим, сам је најчешће неиспустиви детерминатор именице уз коју стоји. За разлику од обавезног детерминатора квалификативног генитива основног типа који је много чешће придјев него именица, он је увијек изражен именицом. Без еквативног генитива ове језичке конструкције најчешће представљају неграматичне структуре, поготово у случају соматске посесије (уп. *Она има очи дјевојчице. *Она има очи.*). Семантичка рестрикција не допушта приписивање цјелини интегралног дијела ако он није оквалификован, односно ако се не истиче нека његова посебност било које врсте. Међутим, ако посесум већ има један детерминатор, односно ако је еквативни генитив други

детерминатор, онда његово испуштање не доводи до неграматичности већ само до сужења информације (уп. *Леденим очима пантерице ти си гледала сред масе гнусне... Леденим очима ти си гледала...*). У том случају прва одредба биће неиспустива. Приписивање карактерне особине пак не мора увијек бити праћено еквативним генитивом ради остварења граматичности (уп. *Не краси их ни мудрост сове, ни лукавост лисице, ни дуговечност слона или корњаче. Не краси их ни мудрост, ни лукавост, ни дуговечност.*).

У неким случајевима, изостављањем еквативног генитива, посесум без експлицираног детерминатора може да имплицира одређени детерминатор (уп. *Она има фигуру Амазонке. Она има (добра) фигуру.*). „Конструкције овог типа, међутим, редовно су обележене преношењем логичког акцента са предикатског на субјекатски конституент” (Радовановић 1990: 91). Једино у оваквој интерпретацији приписивање неопходног дијела, својства или функције без икакве квалификације, па и ове изражене еквативним генитивом, има смисла.

5. На основу семантичко-синтаксичке анализе веома обимне и разноврсне језичке грађе, у закључку доносимо најважније карактеристике еквативног генитива. Представља врсту квалификативног генитива у адноминалној позицији. Није блокиран предлогом и обавезним детерминатором али је сам најчешће неопходни детерминатор именице са којом чини синтагму. За његову реализацију неопходна су три појма: уопштени посесор, односно посесор-квалификатор, одређени посесор и њихов заједнички елемент – посесум. Трећи појам, као објекат посесије, може имати значење неопходног дијела цјелине, њеног физичког или психолошког својства. Приписивање посесума посесору врши се преко глагола *имати*, али и других глагола чије се значење може довести у везу са значењем припадања, затим посесивним замјеницама, а и различити падежи у централној позицији синтагме са еквативним генитивом у дубинској структури носе информацију о односу посесије.

ЛИТЕРАТУРА

Ивић 1971: Milka Ivić, О еквативном генитиву српскохрватског језика, *Serta slavica in memoriam Aloisii Schmaus*, Munchen, 305–308.

Мразовић, Вукадиновић 1990: Pavica Mrazović, Zora Vukadinović, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad: Dobra vest.

Пипер и др. 2005: Предраг Пипер и др., *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска.

Радовановић 1990: Milorad Radovanović, О „obaveznoj determinaciji” као о obaveznom postupku, u: *Spisi iz sintakse i semantike*, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad: Dobra vest, 77–106.

Симеон 1969: Rikard Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I*, Zagreb: Matica hrvatska.

Траск 2005: Robert Lawrence Trask, *Temeljni lingvistički pojmovi*, Zagreb: Školska knjiga.

Sonja NENEZIĆ

ON A CERTAIN FORM OF QUALIFYING GENITIVE CASE THAT REQUIRES
NO PREPOSITION OR THE INEVITABLE DETERMINER

Summary

The paper deals with syntactical and semantic analysis of a certain form of qualifying genitive case which is not blocked either by a preposition or the inevitable determiner, but usually itself has the function of the inevitable determiner of the noun with which it forms a phrase. This is actually a form of equative genitive case, with a predominantly comparative meaning.